

lomért” gondolat üzenete is az, hogy a könyvtárak a társadalom minden rétege felé nyitottak – mutatott rá az intézmény főigazgatója.

Számos ritkaság a 808 ezret meghaladó könyvállományban

Népesedési kiadványok és szolgáltatások a KSH könyvtárban című előadásában Nemes Erzsébet el-

mondta, hogy a Központi Statisztikai Hivatal az ország egyik legnagyobb könyvtárával büszkélkedhet. Az intézmény megalapítása Keleti Károly, a magyar hivatalos statisztika atyja nevéhez fűződik, aki saját gyűjteményének felajánlásával vetette meg az intézmény alapjait. A KSH Könyvtár 1897 óta nyilvános. Az intézmény állománya ma már meghaladja a 808 ezret, ebből a könyvek és bekötött időszakos kiadványok száma csaknem 771 ezer. A gyűjtemény számos könyvritkasággal rendelkezik.

A konferencia témájához kapcsolódva Nemes Erzsébet bemutatta a *Dányi Dezső és Dávid Zoltán szerkesztésében megjelent Az első magyarországi népszámlálás (1784–1787)* című kötetet, a Magyar Statisztikai Közlemények sorában napvilágot látott *Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában 1720–21* című kiadványt, valamint *A magyar népszámlálások előkészítése és publikációi 1869–1990* című háromkötetes munkát.

Öregedő, ám magasabban képzett népesség

Hablicsek László, a Népeségtudományi Kutatóintézet igazgatóhelyettese *Magyarország népességi helyzete* című előadásában 2001-től mutatta be a jelen és a közeljövő várható helyzetképeit. Megítélése szerint kedvező irányú elmozdulások készülődnek, amelyeket többek között a születésszám emelkedésében, a termékenységi szint, valamint a férfi és női élettartam növekedésében, a halálozásszám csökkenésében és az iskolázottsági szint emelkedésében jelölt meg.

Könyvtári konferencia a KSH-ban a magyar népesség állapotáról

A magyar népesség állapota az adatgyűjtések tükrében címmel tartott konferenciát a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára és Népeségtudományi Kutatóintézete (NKI) október 8-án a KSH-ban.

Az országos könyvtári napok alkalmából megtartott rendezvényt *Bagó Eszter*, a KSH elnökhelyettese nyitotta meg.

Hablicsek László, az NKI igazgatóhelyettese Magyarország népesedési helyzetéről beszélt a konferencián. *Spéder Zsolt*, az NKI főigazgatója *Alacsony termékenység Magyarországon* címmel foglalta össze értekezését. *Nemes Erzsébet*, a könyvtár főigazgatója az intézmény népesedési kiadványait és szolgáltatásait mutatta be. *Lakatos Miklós*, a Statisztikai Szemle főszerkesztője *Népesedési kérdések a népszámlálások történetében* címmel, *Tóth Pál Péter*, az NKI tudományos főmunkatársa *Migráció: adatok, tények, folyamatok* címmel tartott előadást.

Nemes Erzsébet bevezetőjében kitért rá, hogy az idej rendezvénysorozat célközönsége a tizenéves korosztály. A KSH Könyvtár a Népeségtudományi Kutatóintézettel karöltve olyan programot állított össze, amely egy égető társadalmi problémára irányítja a figyelmet, és egyaránt szól a tizenévesekhez és a felnőtt korosztályhoz. Az országos könyvtári napok rendezvénysorozat mottója, „A könyvtárak öszszefogása a társada-

Magyarország népessége a 2001. év elején 10 millió 200 ezer volt. A lakosság összetételét tekintve a 60 évesek és náluk idősebbek száma meghaladta a 2 milliót, ami az össznépesség 20 százalékát tette ki. Az említett évben 97 ezer gyermek született, ugyanakkor 132 ezren haltak meg, a születési hiány 35 ezret tett ki. Pozitív volt viszont a nemzetközi vándorlások egyenlege: 9,7 ezerrel többen érkeztek hozzánk, mint ahányan tőlünk távoztak. A nemzetközi vándorlások révén, 2001 folyamán a statisztikai népesség száma 25 ezerrel csökkent. A férfiak születéskor várható átlagos élettartama 2001-ben 68,3 év, a nőké 76,7 év volt.

A népesedési helyzet azóta lényegesen nem változott – folytatta az NKI igazgatóhelyettese. A születések száma továbbra is alacsony, a halálazásoké pedig ingadozik. A népességszám 2007 elején több mint 100 ezerrel volt kevesebb, mint 2001-ben.

Az igen mérsékelt gyermekvállalási hajlandóságot jelzi, hogy a teljes termékenységi arányszám több éve 1,3 körüli, vagyis 100 nő 130 gyermeket szül élete során. Az előrebecslések szerint az elkövetkezendő években az átlagos gyermekszám lassan emelkedik, 2021-ben 1,5 lesz. A jövőt illetően feltételezhetjük, hogy az általános közeledés a nyugati országokhoz kiterjed az ottani egészségügyi vívmányok fokozatos átvételére is, ami az élettartamok lényeges emelkedéséhez vezethet. 2021-ben a születéskor várható élettartam a férfiak esetében 72,9, a nőknél 81 évre tehető. Az előreszámítás szerint Magyarország népessége 2021-ben 9,81 millió fő lesz. A fiatalok száma akkorra 2 millió alá kerülhet, a 60 éves és annál idősebb korosztályé viszont meghaladhatja a 2,6 milliót – mondta Hablicsek László.

Az 1990-es évek iskolázottsági boomja következtében nő a lakosság iskolázottsági szintje – tette hozzá az előadó. A legfeljebb 8 általánost végzettek száma 2001-ben még 5,5 millió fő volt, a népesség több mint fele, 2021-re ez várhatóan 3,3 millióra esik vissza. A szakiskolai végzettségűek 2001-ben 1,6 millióan voltak, számuk 2021-re várhatóan 2 millióra emelkedik. A vizsgált időszakban 2,2 millióról 2,9 millióra nő az érettségivel rendelkezők száma, a felsőfokú végzettségűeké pedig 940 ezerről 1 millió 600 ezerre ugrik – ismertette előadásában Hablicsek László, rámutatva, hogy

az iskolai végzettség emelkedését tekintve a humán erőforrás lényeges, általános javulására számíthatunk.

Alacsony termékenység

Spéder Zsolt, a Népességtudományi Kutatóintézet igazgatója előadásában az alacsony termékenység okait és a kedvezőtlen helyzet megfordításainak lehetőségeit vizsgálta a konferencián. Hangsúlyozta, hogy a csökkenő trend nem magyar átok, több európai ország (Németország, Spanyolország, Olaszország) is hasonló gondokkal küzd, bár Európában e tekintetben jelentős különbségek vannak – mondta, jó példaként említve Franciaországot, Finnországot és a skandináv országokat. A volt szocialista országokban a termékenységi arányszám nagyjából azonos, 1,2-től 1,4-ig terjed – tette hozzá.

Kedvező jelként értékelte Spéder Zsolt, hogy amíg Romániában, Bulgáriában már a szándék szintjén is megjelent az egy gyerekes családmódel, addig Magyarországon nincs erről szó. A gyermekvállalás halogatását Spéder Zsolt az oktatási expanzióban (pl. az iskolában eltöltött életevek megnövekedése), a párkapcsolatok átalakulásában (a házasságkötések számának csökkenése, időbeni kitolódása, az élettársi kapcsolatok számának növekedése) látja. Ugyancsak fontos szerepet tulajdonított a bizonytalanságok növekedésének, amelyek között elsősorban a munkapiaci szorításokat (pl. munkanélküliség, gazdasági átalakulás) említette. Mint rámutatott, azokban a házasságokban is csökken a gyermekvállalási kedv, ahol a házasságot élettársi kapcsolat előzi meg – márpedig napjainkban a házasságok mintegy 70 százaléka ilyen előzmények után jön létre.

Mit lehet tenni a gyermekvállalási kedv növelése érdekében hazánkban, miközben több területen (az oktatásban eltöltött idő kitolódása, a párkapcsolatok megváltozása stb.) visszafordíthatatlannak tűnnek a folyamatok? Megállapítása szerint a családpolitika kiszámíthatóságának növelése, a családtámogatások értékállóságának megtartása pozitívan befolyásolhatja a gyermekvállalási kedvet. Ugyancsak kedvező hatása lehet a munka, fogyasztás, család konfliktusának feloldásában a kisgyermekes anyukák munkapiaci visszaintegrálódását segítő intézkedéseknek. Kedvező ha-

tásuk lehet a gyermekvállalási kedv növelésére az eltartottak számára is tekintettel lévő családbarát adózásnak és a gyermekszámhoz kötött családi támogatásoknak.

A migráció és hatásai

A hozzánk érkező bevándorlók nélkül az ország lakosságának a száma már régen 10 millió alatt lenne – állapította meg előadásában Tóth Pál Péter, az NKI tudományos főmunkatársa.

A nemzetközi vándorlásban a XIX. század negyvenes éveitől új folyamatok váltak meghatározóvá, amelyeket az önkéntesség, a tömegesség és a gazdasági motiváltság jellemez. A Magyar Királyságot az új típusú vándormozgalom négy évtizednyi késéssel, a XIX. század hetvenes éveire érte el.

1870 és 1913 között 2 038 383 magyar állampolgár távozott a tengerentúlra – ismertette az előadó. A kivándorlók 26,3 százaléka volt magyar, 26,8 százaléka szlovák, 16,6 százaléka horvát, 15,0 százaléka német, 6,9 százaléka román, 5 százaléka pedig egyéb nemzetiséghez tartozott az össznépeségen belül – tette hozzá Tóth Pál Péter.

Jelentősebb bevándorlási hullám érte Magyarországot 1918 és 1940 között, amikor mintegy 400 ezer, a szülőföldjéről áttelepülő magyar nemzetiségű telepedett le az országban. Ebben az időszakban az elvándorlás nem érte el az 50 ezret. Ezzel ellentétes helyzet állt elő 1947 és 1957 között, amikor egy évtized alatt több mint 207 ezren hagyták el az országot, a bevándorlók száma pedig alig valamivel haladta meg a 14 ezret. Az ezt követő három évtizedben, 1958-tól 1989-ig 163 670 személy vándorolt ki az országból, a bevándorlók száma pedig meghaladta a 136 ezret – tért ki rá Tóth Pál Péter.

1990-től 2005-ig 353 ezer külföldi állampolgár vándorolt be az országba és 121 ezer volt a kilépő külföldiek száma. A bevándorlók több mint 75 százaléka a szomszédos országokból, 2,4 százaléka Amerikából érkezett.

Tóth Pál Péter összegzése szerint a határon túli magyar közösségekhez tartozók nem csekély részének Magyarországra vándorlása elhalasztja ugyan az ország lakosságszámának 10 millió alá csökkenését, de felgyorsítja és visszafordíthatatlanná teszi a Kárpát-medencei magyar népesség lélekszámának fogyását és elöregedését.

Kádas Viktória

Közvetlenül a sikeres *Könyvtárak összefogása a társadalomért* rendezvénysorozat, a rekord látogatottságú *könyves vasárnap* után, október 13-án országos ODR-konferenciára várta a könyvtárosokat a *József Attila Megyei Könyvtár*.

Monostori Imre igazgató köszöntőjében kiemelte, hogy ez már a nyolcadik alkalom, hogy a könyvtárközi kölcsönzéssel foglalkozó könyvtárosok összejönnek Tatabányán. Nyilvánvaló, hogy a konferencia – amelyet *Fátrai Erzsébet Márta* álmódott meg és szervez azóta is lelkesen – azért ilyen népszerű, mert fontos témákat vet fel. Idén bővült a meghívottak névsora. A határainkon túl élő magyarok irodalmi ellátottságának segítésére a határon túli könyvtárosok is meghívást kaptak a tanácskozásra. Erdélyi, felvidéki, vajdasági, muravidéki kollégákat köszöntött az igazgató.

Bánkeszi Katalin, az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) címzetes igazgatója a *MOKKA – ODR kapcsolata, továbbfejlesztésének irányai* című előadásában összefoglalta, illetve továbbvitte a szombathelyi vándorgyűlésen és szeptember 10-én az OSZK-ban elhangzott gondolatokat. Elmondta, hogy megérkezett az új server, így megkezdődhetett az adatok migrálása. Beszél a MOKKA múltjáról, arról, hogy az évek során változtak a körülmények, tehát a rendszernek is változnia kell. Sok a duplum, aminek egyik oka, hogy amikor a könyvtárak integrált rendszereket váltanak, változnak a rekordok azonosító számai is. Probléma az is, hogy a lelőhely-információk nem egységesek. A legnagyobb gond azonban, hogy nem egységes a katalogizálás. A legfontosabb feladat az lenne, hogy jó rekordok kerüljenek be gyorsan. A MOKKA nem csupán lelőhely-jegyzék, innen kellene letölteni a kész rekordokat.

Az igazgató asszony kitért a most induló *TÁMOP*-pályázatra is. A könyvtárak vezetőinek most azt kell átgondolniuk, hová akarnak 2013-ig eljutni. Úgy kell lépcsőzetesen megfogalmazni a célokat, hogy az egyes lépcsőfokok önmagukban is megállják a helyüket, de épülhessenek egymásra, ahogy megjelenik egyik pályázati kiírás a másik után. Kiemelt cél az oktatás segítése; ez kettős feladat, egyrészt az olvasók oktatá-

sát, másrészt a munkatársak fejlődését is szem előtt kell tartani. Most mindenki pályázhat, a Közép-magyarországi Régió is. Összefogásban kell együttes fejlesztéseket létrehozni, a feladatokat megosztva. Ötéves fenntartási kötelezettség van. Száz százalékos a támogatás, két év a futamidő. Ennek a pályázatnak a keretében van lehetőség a retrospektív katalóguskonverzióra. Digitalizálásra most nem lehet pályázni, erre a jövő évben lesz kiírás.

A MOKKA – ODR fejlesztésre három könyvtár társult, az OSZK, a DEENK (Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár) és az SZTE (Szegedi Tudományegyetem). A közös célkitűzés: új alapokra helyezett, jól működő közös katalógusrendszer centralizált funkciókkal.

Krasznai Márta, az OSZK csoportvezetője az OCLC First-Search adatbázisát mint az ODR továbbfejlesztéséhez megfontolásra érdemes mintát mutatta be. Minden beérkező könyvtárközi kérés számot kap, a különböző munkafázisokról pedig státusok alapján tájékozódhatunk, így mindig tudható, hol tart éppen az ügyintézés. A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 2005. évi 10. számában olvashatunk bővebben a lelehelváltásról. A rendszerben csak a saját kéréseink státusaiba tekinthetünk bele. Az adatbázis költségvonzata:

- előfizetési díj;
- kihelyezett depozitum, ebből vonják le az éppen aktuális kölcsönzési díjat, de csak akkor, ha a kérő könyvtár azt jelezte, megkapta a kért dokumentumot;
- bankköltség.

Bartók Györgyi, az OSZK szakreferense *Határtalan lehe-*

tőségek... címmel a Kárpát-medencei könyvtárak könyvtárközi partnerségéről beszélt. Nyíregyházán, háromnapos tanfolyam keretében mutatták be az *Ariel* dokumentumküldő szoftvert, az installálását, a kezelését a határon túli könyvtáros kollégáknak. Egymás segítésére belső levelezőrendszert is létrehozta. Az ODR rendszerben könyvtárkódokat is fognak kapni a határon túli könyvtárak, ez ugyanis nélkülözhetetlen a kérések indításához.

Tóth Judit, a zalaegerszegi *Deák Ferenc Megyei Könyvtár* (DFMK) igazgatóhelyettese Zala megye könyvtárközi kölcsönzési helyzetéről beszélt. A DFMK a megye hálózati könyvtári központja. Különgyűjteményeik:

- helyismereti gyűjtemény;
- Nádas Péter különgyűjtemény;
- cigányság különgyűjtemény;
- horvát nemzetiségi különgyűjtemény.

Az ODR-tagkönyvtárak sorába 1997 óta tartoznak. Az igazgatóhelyettes asszony diákon mutatta be a könyvtárközi kölcsönzés alakulását. A DFMK inkább küldő, mint kérő könyvtár. A statisztikát nagyban befolyásolta – ahogy tapasztalatom szerint más könyvtárakban is – a postaköltség-térítés módosítása, valamint a térítési díj emelkedése a külföldi kérések esetében. A könyvtár a szakirodalom beszerzését erősítette, de az évente csökkenő támogatás miatt egyre több az egypéldányos vásárlás, ami az igénylők sorbanállását eredményezi. Az olvasók elsősorban a tanulásukhoz szükséges könyveket kérik könyvtárköziben, az elektronikus kérések száma még kicsi.

Délután a könyvtári integrált rendszerek fejlesztőit ültették az asztal köré, és Bánkeszi Katalin, valamint *Koltai Klára*, a *DEENK* főigazgató-helyettese vezetésével arról folyt a szó, hogyan lehetne minél jobban és egyszerűbben begyűjteni a rekordokat, hogyan lehetne minél eredményesebben kiszűrni a duplumokat, hogy lehetne javítani a minőségen, legyen-e regionális vagy inkább integrált rendszerek szerinti együttműködés. A beszélgetés résztvevői voltak: *Kardos András* (Portál-program, illetve Utca-projekt), *Czoboly Miklós* (eCorvina), *Németh Ágoston* (Ex-LH – Aleph), *Thék György* (TextLib), *Tóth Kornél* (SZTAKI – Monguz), *Horváth Zoltánné* (IQSYS), *Lévai Gábor* (Szikla). A beszélgetésbe a hallgatóság is megpróbált bekapcsolódni.

A nap végén a határon túlról érkezett könyvtárosok kaptak újabb, hasznos információkat.

Az egész program jó hangulatban, kellemesen zajlott, köszönet érte a házigazdáknak. Remélem, jövőre újra összejöhetünk – esetleg még ennél is többen –, és megbeszélhetjük, mekkora előrelépés történt az év során.

Benczekovits Beatrix

VIII. közgyűjteményi napok a Nyugat-magyarországi Egyetemen

2008. október 16–17-én a Nyugat-magyarországi Egyetem (NymE) közgyűjteményeinek szervezésében immár nyolcadik alkalommal került sor a *Közgyűjteményi napok* című országos konferencia megrendezésére Sopronban.

A tanácskozás témájában a Nyugat-magyarországi Egyetem Erdőmérnöki Karának ebben az évben ünnepelt kétszáz éves erdészeti felsőoktatás jubileumi ünnepség-sorozatához kapcsolódott. A régi és társegyetemek (Műszaki Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem/ELTE, Pécsi Tudományegyetem/PTE, Szegedi Tudományegyetem/SZTE, BME-OMIKK) könyvtárait képviselő vezetők, illetve kollégák *A könyvtárak szerepe a felsőoktatásban és kutatásban történeti kitekintéssel* átfogó címmel tartották meg színes és tartalmas előadásait.

A rendezvény első napján a résztvevők hangulatos sétával egybekötvé ismerkedhettek meg az egyetemmel és az azt körülölelő botanikus kerttel.

Ezzel egy időben a Nyugat-magyarországi Egyetem Közgyűjteményi Bizottságának ülése vette kezdetét a Központi Könyvtár Műemlék-könyvtárában, amelyen *Bartha Dénes* egyetemi tanár, a bizottság elnöke vezetésével, a központi szervezeti egységek, valamint a karok képviselőinek, a könyvtárvezetőknek és a levéltári, muzeális gyűjtemények vezetőinek részvételével megtárgyalták az aktuális kérdéseket, problémákat.

A szimpózium délután két órakor az Erdészeti Múzeumban (Sopron, Templom u. 4.) – az egykori Esterházy-palotában – *Varga Tamás* múzeumigazgató szívélyes köszöntőjével folytatódott. Ezt követte *Albert Levente* rektorhelyettes megnyitója, és az erdészeti felsőoktatás bicentenáriuma alkalmából megjelent *Az erdészeti*